

Snežana i Milisav Đenić

Svetlopisom kroz prvu srpsku vazдушnu banju (Čajetina 2013.)

Na samom početku zlatiborskog platoa na nadmorskoj visini od oko 1.000m prostire se Palisad, sa izuzetnim pogledom koji u vedrim, jutarnjim časovima dopire sve do Ovčara i Kablara. Na prelomu vekova ovde nije bilo ni jedne građevine, tek neka čobanska koliba. Njegove suvati služile su za ispašu stoke bogatih marvenih trgovaca, a bile su u posedu privatnih lica.

Prvi stanovnik ovog vidikovca bio je Mijailo Jevremović, poslanik Zlatiborskog sreza. On od naslednika Jovana Mičića 1900. godine kupuje suvat Palisad i na najlepšem delu diže porodičnu kuću, mali drveni restoran i desetak zgrada od borovih brvana i počinje primati posetioce, većinom iz Beograda. Pored brojnih političara, književnika toga doba, u restoranu kod Mijaila Jevremovića 1905. godine, prilikom zvanične posete užičkom kraju bili su posluženi kralj Petar Karađorđević i prestolonaslednik Đorđe. Njihovo oduševljenje što vide „srpske Alpe“, o kojima su tih dana dosta slušali i čitali bilo je toliko da su obećali da će biti česti gosti na Zlatiboru i pružiti svu pomoć za podizanje sanatorijuma.

Između dva svetska rata Palisad ulazi u period intenzivne gradnje. Za kratko vreme podignuto je pet kafana i restorana sa pratećim depandansima. U ovom blagom i osunčanom predelu podignuto je 35 zidanih i drvenih letnjikovaca, sa vidnim uticajem alpske i tirolske arhitekture, a njihovi vlasnici, bogati advokati, inženjeri, direktori banaka, državne železnice, fabrikanti, službenici raznih ministarstava, generali, pukovnici i trgovci, nisu hteli veličinom objekta da naglašavaju svoj materijalni i društveni status, već su se trudili da postignu ekskluzivnost, otmenost i sklad, i u tome su uspeli.

Vremenom je uobičajeno jedno dopadljivo turističko naselje, u čijem je centru na desnoj strani bio smešten restoran sa dva depandansa Veljka Kremića, podignuti 1929. godine, a na prostranoj terasi gosti su u večernjim satima mogli da uživaju u raznovrsnim zabavama, pa je važio za najbolji noćni lokal na Zlatiboru. Iza njih podignuti su kafana i paviljon Mijaila Jevremovića, a na levoj strani vila „Vera“, dućan Radenka Pešića i mala kafana Ane Jevremović.

Početkom tridesetih godina, ugostitelj Vojin Paunović Bruka na vidikovcu Palisada gradi veliki restoran sa 20 ležajeva na spratu i desetak drvenih bungalova. Zahvaljujući električnoj energiji,

proizvedenoj pomoću agregata, restoran je spadao u ugostiteljske objekte najviše kategorije. U jesen 1927. godine Milenko Milošević i Marko Marković podigli su pored tek izgrađenog puta restoran „Slaviju“ i osam drvenih paviljona, ali zbog neplaćenih dugova imovinu preuzima Privredna banka i izdaje pod zakup. Ugostitelj Živojin Čolović 1937. godine od Privredne banke otkupljuje ove objekte i obezbeđuje prijem gostiju na pun pansion. U vreme toplih, letnjih dana u „Slaviji“ se nije moglo naći slobodno mesto, pogotovo što se na platou ispred restorana nalazila i autobuska stanica. Godine 1936. preduzimljivi ugostitelj Marko Marković gradi restoran „Slobodu“ i depandans „Čigotu“.

U zapisniku sa sednice Banovinskog turističkog saveza Drinske banovine, od 17. marta 1938. godine stoji podatak da je na Zlatiboru boravilo 504 domaćih i 26 stranih turista, a rekord je postavljen 1939. godine, kada je u svim turističkim objektima boravilo 1969 gostiju, ne računajući vlasnike vila.

Mijailo Jevremović rođen je 1857. godine u Branešcima. Rano počinje da se bavi trgovinom stoke i ubrzo postaje jedan od najbogatijih ljudi Užičkog okruga. Pored bogatstva, stiče prijateljstvo mnogih uglednih i poslovnih ljudi tog vremena, pa i samog kralja Milana Obrenovića. Bio je predsednik čajetinske opštine, a kao strog i prinipijelan čovek koji je iznad svega cenio rad, bio je poznat po tome što je hapsio seljake koji su u vreme radnih dana sedeli po kafanama. Godine 1898. aklamaciom je izabran za narodnog poslanika Zlatiborskog sreza i odmah postao poverljiva ličnost predsednika vlade Vladana Đorđevića za ceo Užički okrug. Pripadnost narodnoj stranci, kao i bliskost dinastiji Obrenović bili su razlozi više da kao narodni poslanik na Bukovima dočeka kralja Milana i kralja Aleksandra i uputi im toplu dobrodošlicu 1899. godine, prilikom njihove posete užičkom kraju. Učestvovao je u svim oslobodilačkim ratovima, preživeo albansku golgotu i dospeo na Solunski front. Mijailo Jevremović umro je 1926. godine na Palisadu i po sopstvenoj želji sahranjen je u dvorištu porodičnog doma.

Aleksandar Pavlović rođen je 1885. godine u Gornjem Milanovcu. Gimnaziju završava u Kragujevcu, Pravni fakultet nu Beogradu i sa 23 godine postaje najmlađi advokat u Srbiji. U Beogradu otvara advokatsku kancelariju i uglavnom zastupa velike strane firme. Sa porodicom letuje i zimuje u hotelu „Kraljeva voda“ sve do 1837. godine, kada gradi jednu od najlepših vila na Zlatiboru. Godine 1940. izabran je za predsednika Društva za unapređenje turizma „Zlatibor“ i za samo godinu dana uspeva da stvori najbolju turističku organizaciju u Srbiji. Njegova materijalna pomoć razvoju Zlatibora bila je velika, naročito za izgradnju jezera. Kada je počeo Drugi svetski rat uhvaćen je u Užicu i deportovan u zarobljenički logor Osnabrik, ali je 1943. godine oslobođen zbog bolesti. Zbog učešća na Svetosavskom kongresu u selu Ba nakon rata dva puta je osuđivan i dva puta su ga ugledni evropski socijalisti oslobađali tamnice. Vila na Zlatiboru mu je konfiskovana 1945. godine i bila je jedan od reprezentativnih objekata dodeljenih na raspolaganje Josipu Brozu, od kada je poznata kao Titova vila. Aleksandar Pavlović umro je u Beogradu 1969. godine.

Paun Pajo Joksimović rođen je u Užicu 1889. godine. Tehnički fakultet završio je u Beogradu i kratko vreme radio u Skoplju, pri građevinskoj inspekciji. Tokom Prvog svetskog rata prešao je sa vojskom preko Albanije, a potom otišao u Francusku, gde je radio u poznatoj vojnoj fabrici „Schneider st Co“, na poslovima naoružanja za potrebe srpske vojske. Posle oslobođenja zemlje radio je u Direkciji državnih železnica u Beogradu, potom prešao u Ministarstvo trgovine i industrije, zatim u Ministarstvo građevina i Gradsko poglavarstvo. Između dva svetska rata učestvovao je u mnogim društvenim i političkim događajima. Bio je član Društva za unapređenje turizma „Zlatibor“ i dao značajan doprinos njegovom razvoju. Kupujući parcele od okolnih seoskih domaćinstava Pajo Joksimović početkom tridesetih godina stvara zemljišni posed veličine 80 hektara na suvati Vranjevini, na kome podiže značajan poljoprivredno-stočarski kompleks, na kome je izgradio štale visokog standarda za negu rasne stoke. Na farmi je vršio ukrštanje domaće i merino ovce kao i polimske buše sa bikovima montafonske i simentalске rase. Najveći deo proizvoda sa farme, sir, kajmak i meso, kupovali su beogradski restorani čiji su vlasnici bili Užičani, a snabdevani su i ugostiteljski objekti na Zlatiboru i turisti. U Drugom svetskom ratu najveći deo imanja mu je uništen, a ostatak je konfiskovan. Umro je 1947. godine u Užicu.